
MONOGRAFIE PRAWNICZE

ŚWIADCZENIE
ANTYCYPACYJNE

MARCIN LEMKOWSKI

Wydawnictwo C.H.Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

MARCIN LEMKOWSKI • ŚWIADCZENIE ANTYCYPACYJNE

Polecamy nasze najnowsze publikacje z tej serii:

Małgorzata Sieradzka

**CHARAKTER PRAWNY POSTĘPOWANIA I RODZAJE
ROZSTRZYGNIEĆ WYDAWANYCH W POSTĘPOWANIU
W SPRAWACH PRAKTYK NARUSZAJĄCYCH ZBIOROWE
INTERESY KONSUMENTÓW**

Marcin Menkes

**GOVERNANCE GOSPODARCZY – STUDIUM PRAWNO-
MIĘDZYNARODOWE**

Małgorzata Wach-Pawliczak

**WYŁĄCZENIE WSPÓLNIKA ZE SPÓŁKI Z OGRANICZONĄ
ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ**

Anna Walaszek-Pyziół (red.)

**INTERDYSCYPLINARNE PROBLEMY NIELEGALNEGO
POBORU ENERGII. STUDIUM PRAWNE**

Sabina Kubsik

**PRZEDKONTRAKTOWA ODPOWIEDZIALNOŚĆ
ODSZKODOWAWCZA Z TYTUŁU NIEUCZCIWYCH
NEGOCJACJI**

Marcin Aślanowicz

POZYCJA PRAWNA ARBITRA W ARBITRAŻU HANDLOWYM

Jędrzej Jerzmanowski

**FINANSOWANIE PRZEZ SPÓŁKĘ AKCYJNĄ NABYCIA
LUB OBJĘCIA EMITOWANYCH PRZEZ NIĄ AKCJI
W PROCESIE WYKUPU MENEDŻERSKIEGO**

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

ŚWIADCZENIE ANTYCYPACYJNE

MARCIN LEMKOWSKI

WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2016

Wydawca: Ewelina Skibniewska

Recenzja naukowa: prof. UJ dr hab. Andrzej Kubas

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2016**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C.H.Beck
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-8928-8

ISBN e-book 978-83-255-8929-5

Moim Najbliższym

Spis treści

Wstęp	XIII
Wykaz skrótów	XIX
Bibliografia	XXIII
Rozdział I. Wprowadzenie do problematyki	1
§ 1. Świadczenie antycypacyjne w obrocie prawnym	1
§ 2. Wybrane ustalenia nauki o świadczeniu i ich przydatność z perspektywy przedświadczenia	9
I. Pojęcie świadczenia. Znaczenie elementu woli dłużnika przy wykonywaniu zobowiązania	9
II. Czynności przygotowawcze, świadczenia główne i świadczenia uboczne	14
III. Świadczenia jednorazowe, okresowe i ciągłe	17
§ 3. Prawne otoczenie instytucji świadczenia antycypacyjnego	18
I. Uwagi ogólne. Pojęcie zobowiązania w kontekście przedświadczenia	18
II. Tryby zawarcia umowy a przedświadczenie	20
III. Przedświadczenie w oczekiwaniu na zmianę zobowiązania	26
IV. Zobowiązania pozaumowne	27
V. Zobowiązania warunkowe	29
VI. Zobowiązania z zastrzeżeniem terminu	31
VII. Powstanie zobowiązania a jego wymagalność w kontekście przedświadczenia	32
§ 4. Przedświadczenie a instytucje pokrewne	33
I. Uwagi ogólne	33
II. Przedświadczenie a prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia .	34
III. Przedświadczenie a zadatek	37
IV. Przedświadczenie a zaliczka	38
V. Przedświadczenie a nienależne świadczenie	43
VI. Przedświadczenie a danie zabezpieczenia	44
VII. Przedświadczenie a nakłady	47
VIII. Przedświadczenie a <i>emptio spei</i>	47
§ 5. Źródła prawa istotne dla problematyki przedświadczenia	48
I. Prawo stanowione	48
II. Znaczenie Europejskich Zasad Prawa Kontraktów (PECL)	49

§ 6. Świadczenie antycypacyjne w systemie <i>common law</i> . Zarys problematyki	50
I. Uwagi ogólne	50
II. Występowanie tzw. <i>anticipated contract cases</i>	51
Rozdział II. Pojęcie, rodzaje i funkcje świadczenia antycypacyjnego	53
§ 1. Pojęcie świadczenia antycypacyjnego	53
§ 2. Przedświadczenie umowne i pozaumowne	56
I. Pojmowanie przedświadczenia w dotychczasowym dorobku literatury i orzecznictwa – zarys	56
II. Definicja przedświadczenia umownego i pozaumownego	59
§ 3. Pozostałe rodzaje świadczenia antycypacyjnego	62
I. Przedświadczenie pieniężne i niepieniężne	62
II. Przedświadczenie jednorazowe, okresowe i ciągłe	64
III. Przedświadczenie główne i uboczne	65
IV. Zaniechanie a przedświadczenie	67
V. Przedświadczenie obustronne i jednostronne	69
VI. Przeświadczenie zupełne i niezupełne (częściowe)	72
VII. Przedświadczenie symetryczne i asymetryczne	72
VIII. Przedświadczenie w postaci złożenia oświadczenia woli	73
§ 4. Tożsamość przedmiotu świadczenia i przedświadczenia	75
§ 5. Przyczyny pojawiania się przedświadczenia w obrocie oraz jego funkcje	76
§ 6. Przedświadczenie z perspektywy psychologii motywacji	84
Rozdział III. Umowa o przedświadczenie	89
§ 1. Porozumienia przedkontraktowe jako naturalne środowisko prawne dla zawarcia umowy o przedświadczenie	89
I. Uwagi ogólne	89
II. Umowa przedwstępna	90
III. Umowa o negocjacje	92
IV. Umowa ramowa i inne umowy organizatorskie (przygotowawcze)	93
§ 2. Charakter prawny umowy o przedświadczenie	95
I. Umowa o przedświadczenie a dodatkowe zastrzeżenie umowne	95
II. Związek normatywny pomiędzy zastrzeżeniem przedświadczenia a przyszłą umową ostateczną	99
III. Kauzalność umowy o przedświadczenie	103
IV. Argumenty przeciwko stanowisku uznającemu umowę o przedświadczenie za jedną z umów nazwanych	106
V. Krytyka propozycji pojmowania przedświadczenia jako stosunku rzeczowoprawnego	108

VI. Krytyka pojmowania umowy o przedświadczenie jako części umowy przedwstępnej	110
VII. Umowa o przedświadczenie jako umowa nienazwana	111
VIII. Brak potrzeby wprowadzania szczegółowej regulacji prawnej umowy o przedświadczenie	116
§ 3. Forma umowy o przedświadczenie	118
I. Swoboda formy	118
II. Forma umowy o przedświadczenie a forma spodziewanej czynności prawnej	118
III. Konkludentna i pisemna forma umowy o przedświadczenie jako typowe formy występujące w obrocie	120
§ 4. Dopuszczalność i forma przedświadczenia przeniesienia własności nieruchomości	123
§ 5. Treść umowy o przedświadczenie. Sposób oznaczenia przedświadczenia	128
§ 6. Wykonanie i skutki naruszenia umowy o przedświadczenie	133
I. Zasady ogólne wykonywania zobowiązania do przedświadczenia	133
II. Dopuszczalność dochodzenia przedświadczenia	138
III. Skutki naruszenia zobowiązania do przedświadczenia. Problem ograniczenia odpowiedzialności do ujemnego interesu umownego	141
IV. Zabezpieczenie przedświadczenia	147
§ 7. Sytuacja prawna stron stosunku przedświadczenia po należyтым spełnieniu świadczenia antycypacyjnego do chwili powstania oczekiwanego zobowiązania	148
§ 8. Czas trwania umowy o przedświadczenie. Dopuszczalność odstąpienia i wypowiedzenia umowy o przedświadczenie	152
I. Terminowość umowy o przedświadczenie	152
II. Ciągłość umowy o przedświadczenie. Dopuszczalność wypowiedzenia	153
III. Odstąpienie od umowy o przedświadczenie	156
§ 9. Rozwiązanie przez strony, wygaśnięcie i zmiana stron umowy o przedświadczenie. Przedświadczenie na rzecz osoby trzeciej	159
§ 10. Przedawnienie roszczenia o przedświadczenie	162
I. Uwagi wprowadzające	162
II. Termin przedawnienia	163
Rozdział IV. Skutki prawne powstania spodziewanego zobowiązania przy przedświadczeniu umownym	167
§ 1. Pojęcie pozytywnego przedświadczenia umownego	167

§ 2. Skutki prawne powstania spodziewanego zobowiązania dla umowy o przedświadczenie	167
§ 3. Reżim prawny właściwy dla świadczeń spełnionych w wykonaniu umowy o przedświadczenie	169
§ 4. Skutki prawne przedświadczenia dla powstającego zobowiązania	171
I. Uwagi wprowadzające	171
II. Zaliczenie przedświadczenia na poczet świadczenia	172
III. Czas spełniania przedświadczenia jako czas wykonywania zobowiązania głównego	175
IV. Skutki prawne świadczenia spełnionego przedwcześnie	178
V. Przyjęcie przedświadczenia nienależytego	182
VI. Wpływ nieważności umowy o przedświadczenie na zobowiązanie definitywne	183
Rozdział V. Upadek przedświadczenia umownego i jego skutki prawne	185
§ 1. Pojęcie upadku przedświadczenia	185
§ 2. Dopuszczalność umownej regulacji skutków upadku przedświadczenia	187
I. Uwagi wprowadzające	187
II. Przedmiot regulacji umownej	188
§ 3. Obowiązek zwrotu przedmiotu przedświadczenia. Określenie właściwego reżimu prawnego. Przedawnienie roszczenia o zwrot	190
§ 4. Nieosiągnięcie zamierzonego celu świadczenia (art. 410 § 2 KC) jako uniwersalna podstawa roszczenia o zwrot przedmiotu przedświadczenia. Znaczenie regulacji z art. 411 pkt 1 KC	198
§ 5. Obowiązek zapłaty wynagrodzenia za korzystanie z przedmiotu przedświadczenia. Wyzyskanie zamiast zubożenia jako przesłanka powstania roszczenia	206
§ 6. Nakłady na przedmiot przedświadczenia	222
§ 7. Wydatki, ciężary i straty związane z przedmiotem przedświadczenia	236
§ 8. Pożytki z przedmiotu przedświadczenia	239
§ 9. Ryzyko utraty i uszkodzenia przedmiotu przedświadczenia	246
§ 10. Wpływ odpowiedzialności jednej ze stron za niepowstanie zobowiązania na ich wzajemne rozliczenia	247
§ 11. Upadek przedświadczenia w stosunkach trójstronnych	248
Rozdział VI. Przedświadczenie pozaumowne	251
§ 1. Uwagi wprowadzające. Problematyka „porozumienia co do podstawy prawnej świadczenia”	251
§ 2. Przyczyny spełniania przedświadczenia pozaumownego	258
§ 3. Pozycja prawna <i>accipiensa</i> otrzymującego przedświadczenie pozaumowne	262

I. Uwagi wprowadzające	262
II. Świadomość przedświadczenia po stronie <i>accipiens</i>	263
III. Prawo odmowy przyjęcia przedświadczenia	264
IV. Pozycja względem przedmiotu przedświadczenia. Dopuszczalność korzystania	266
§ 4. Skutki powstania zobowiązania po spełnieniu przedświadczenia pozaumownego	271
§ 5. Rozwiązania w obrocie konsumenckim. Zagadnienia ogólne	271
§ 6. Regulacje w prawie wspólnotowym i w prawie angielskim	273
§ 7. Przedświadczenie w ustawie o prawach konsumentów	276
I. Wprowadzenie	276
II. Strona podmiotowa	277
III. Zakres zastosowania art. 5 PrKonsU	277
IV. Spełnienie świadczenia	279
V. Świadczenie niezamówione	283
VI. Ryzyko przedsiębiorcy	285
VII. Nienakładanie zobowiązań (obowiązków) na konsumenta	286
§ 8. Obowiązek zwrotu przedmiotu przedświadczenia	288
§ 9. Wynagrodzenie za korzystanie z przedmiotu przedświadczenia	290
§ 10. Rozliczenie nakładów na przedmiot przedświadczenia pozaumownego	293
§ 11. Przedawnienie roszczeń wynikających ze stosunku przedświadczenia pozaumownego	293
Rozdział VII. Ryzyko prawne wiążące się z wykorzystywaniem w obrocie instytucji przedświadczenia	297
§ 1. Uwagi ogólne	297
§ 2. Ryzyko niepowstania zobowiązania i nieotrzymania świadczenia wzajemnego	298
§ 3. Ryzyko przepadku przedświadczenia	299
§ 4. Ryzyko naruszenia interesów drugiej strony umowy	300
§ 5. Ryzyko wprowadzania do obrotu środków z nielegalnych źródeł	302
§ 6. Ryzyko pozorności przedświadczenia	304
§ 7. Ryzyko długotrwałości dochodzenia zwrotu przedświadczenia	305
Wnioski końcowe – podsumowanie zasadniczych tez	307
Indeks rzeczowy	313

Wstęp

*The moral of the story is to agree first
and to start work later*

Lord Clarke

Pracę, której jedynym z poważniejszych problemów badawczych było określenie skutków prawnych spełnienia przez dłużnika świadczenia zbyt późno, opatrzyłem następującym wstępem: „Jedną z najważniejszych instytucji prawa zobowiązań jest świadczenie, rozumiane jako zachowanie dłużnika zgodne z treścią zobowiązania i czyniące zadość interesom wierzyciela”¹. Tym samym wprowadzeniem mogę rozpocząć również to opracowanie, jako że podjęte w nim zadanie badawcze to analiza skutków prawnych takiej sytuacji, w której dłużnik wykonuje swoje zobowiązanie spełniając świadczenie za wcześnie. Zaznaczyć należy jednak od razu, że nie chodzi tu o świadczenie spełnione przed terminem ustalonym zgodnie z art. 455 KC na wykonanie zobowiązania, a więc jeszcze niewymagalne; te zagadnienia, skądinąd interesujące², podejmowane będą co najwyżej marginalnie i przy okazji innych wywodów. Właściwy nurt badań koncentrować się będzie natomiast wokół spełnienia świadczenia **przed powstaniem zobowiązania**, czyli w momencie, w którym zaistnienie tego zdarzenia jest jedynie w pewien sposób zakładane, przewidywane. Uzasadnia to posługiwanie się pojęciem **świadczenia antycypacyjnego**, inaczej nazywanego **przedświadczeniem**. Oba te terminy będą używane w pracy zamiennie.

Wprawdzie nie można stwierdzić, aby sytuacja taka zdarzała się w praktyce nader często, nagminnie³, to jednak zdarzenia prawne tego rodzaju zachodzą i to właśnie one inspirują do podjęcia niniejszych badań oraz sformułowania, także w oparciu o poszczególne, empirycznie zanotowane przypadki, określonych uogólnień. Stany faktyczne związane z występowaniem przedświadczenia są przy tym zdecydowanie częściej dostrzegane i opisywane w piśmiennictwie i orzecznictwie zagranicznym, niż kra-

¹ M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, Warszawa 2007, s. 19.

² Por. M. Lemkowski, *Uwagi o terminie na korzyść dłużnika*, w: *Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań. Materiały III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów* (Wrocław, 25–27.9.2008 r.), s. 213.

³ Także z tego powodu, że badania częstotliwości występowania w praktyce gospodarczej określonych instytucji prawnych właściwie nie są prowadzone (wyjątkiem są działania podejmowane przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie), a wszelkie oceny w tym zakresie są na ogół subiektywnymi spostrzeżeniami wypowiedzianych się na ten temat autorów.

jowym, zwłaszcza w obszarze *common law*⁴. Ta sama metodologia, polegająca na próbie budowania uogólnień w oparciu o dostrzeżone konkretne stany faktyczne, jest zresztą charakterystyczna w procesie kształtowania się poglądów prawnych dotyczących bezpodstawnego wzbogacenia, z którą instytucja spełnienia świadczenia przed powstaniem zobowiązania ma bardzo wiele wspólnego⁵.

Przywołanie regulacji prawnej bezpodstawnego wzbogacenia i będącego jego odmianą nienależnego świadczenia obliwuje wręcz od razu do przywołania zbieżnej refleksji dwóch znakomitych autorów, *A. Ohanowicza* i *W. Serdy*, którzy w pierwszych słowach swoich monografii poświęconych tej instytucji zgodnie wskazują, że należy ona do „najbardziej niejasnych i zawiłych w dziedzinie prawa cywilnego”, a jednocześnie jej społeczno-gospodarcze znaczenie konsekwentnie wzrasta⁶. Pozwala to przypuszczać, że dociekania badawcze w zakresie nauk prawnych względem świadczenia antycypacyjnego okażą się interesujące, a przy tym społecznie doniosłe.

Zachętą do pogłębionych studiów nad wskazaną problematyką jest również ograniczona liczba wypowiedzi piśmiennictwa i literatury odnoszących się do wspomnianych zagadnień. Rozważania takie wprawdzie są podejmowane, ostatnio nawet częściej niż dotąd, ale nadal nie mają charakteru wyczerpującego. Wypowiedzi dotyczące spełnienia świadczenia na etapie przedkontraktowym można napotkać zwłaszcza u tych autorów, którzy badają instytucje prawne takie jak nienależne świadczenie, porozumienia przedkontraktowe czy warunek, jednak za każdym razem rozważania te mają charakter jedynie przyczynkowy. Nie podjęto dotąd próby zbudowania uogólnionej, kompleksowej oceny prawnej tego rodzaju zjawisk, nie postawiono ogólnych tez i nie weryfikowano ich za pomocą narzędzi dostępnych we współczesnej nauce prawa. Wszystko to wzmocnia przydatność monograficznego opracowania tego tematu, zwłaszcza, że w porównaniu z literaturą krajową, piśmiennictwo zagraniczne podejmuje te zagadnienia mimo wszystko zdecydowanie częściej, w szerszym obszarze badawczym i także w tym

⁴ Szczególnie interesujące z tej prawnoporównawczej perspektywy są orzeczenia sądów australijskich, przytaczane dalej w pracy.

⁵ Por. *E. Łętowska*, *Bezpodstawne wzbogacenie*, Warszawa 2000, s. 1; *A. Ohanowicz*, *Niesłuszne wzbogacenie*, Warszawa 1956, s. 8; ten ostatni autor stwierdza trafnie, że sama kazuistyka może być niekiedy zbyt nikła, by oprzeć na niej ogólne wnioski. Z kolei w innym miejscu *E. Łętowska* wskazuje, że „błędem byłoby poszukiwanie jakiejś jednej ogólnej kwalifikacji prawnej czy konstrukcji, której chcielibyśmy poddać wszystkie «przedsprzedaże»”, odnosząc to twierdzenie wprost do systemu „przedpłat”, właściwego gospodarce socjalistycznej (*E. Łętowska*, *Glosa do uchw. SN z 26.10.1984 r.*, III CZP 64/84, NP 1985, Nr 7–8, s. 123). To ostatnie stwierdzenie dowodzi, że próba dokonania uogólnień w zakresie przedświadczenia stanowi poważne wyzwanie badawcze.

⁶ Tak *W. Serda*, *Nienależne świadczenie*, s. 5, za *A. Ohanowiczem*, *Niesłuszne wzbogacenie*, wstęp. Również kolejni autorzy zajmujący się problematyką bezpodstawnego wzbogacenia odwołują się do tych poglądów – por. np. *P. Mostowik* (*Bezpodstawne wzbogacenie w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 2006, s. 11), który z kolei przywołuje identyczną refleksję piśmiennictwa zagranicznego.

piśmiennictwie można zaobserwować zwiększenie zainteresowania ową problematyką w ostatnich latach.

Sytuację prawną, w której dłużnik świadczy **przed powstaniem** zobowiązania i **na jego poczet**, określam zatem za wzorem autorów badających problematykę nienależnego świadczenia jako **przedświadczenie** (świadczenie antycypacyjne), choć już na wstępie zaznaczam, że pojmuję je szerszej, niż czyni się to w dotychczasowej literaturze. Ta bowiem odnosiła je jedynie do szczególnego rodzaju nienależnego świadczenia.

W typowym przypadku dłużnik spełnia świadczenie dopiero po powstaniu zobowiązania. Takie zdarzenia nie będą więc przedmiotem analiz w tej pracy, chyba że w celu zobrazowania różnic pomiędzy świadczeniem a przedświadczeniem. Zdarza się jednak, że przysły dłużnik, określaný jako *solvens*, podejmuje zachowanie dokładnie odpowiadające treści przyszłego świadczenia wobec przyszłego wierzyciela, odbiorcy świadczenia (którego z kolei doktryna określa nazwą *accipiens*). Dłużnik może także względem tego przedmiotu przedświadczenia podejmować takie zachowania, które oceniane na chwilę ich podjęcia będą przedwczesne, gdyż dopiero powstające w przyszłości zobowiązanie da im właściwą legitymizację, jak np. czynienie nakładów w celu osiągnięcia w przyszłości pożytków z rzeczy, która w chwili dokonywania nakładów jest cudza, ale dokonujący ich planuje jej nabycie. I to właśnie tę złożoną sytuację prawną poddano w niniejszej pracy dogmatycznoprawnej analizie. Podmioty stosunku prawnego przedświadczenia będą określał również zamiennie nazwami przedświadczący i przedświadczony⁷, a także – będąc świadom uproszczenia w tym zakresie – po prostu dłużnikiem (świadczącym) albo wierzycielem.

W celu zaakcentowania, że podejmowane w pracy zagadnienia nie będą ogniskowały się wyłącznie wokół przedświadczenia zgodnie rozumianego dotąd w literaturze jako działania podejmowanego w warunkach czysto pozakontraktowych, proponuję także – zarówno na potrzeby tematu, ale także samych rozważań – aby posługiwać się zamiennie w pracy pojęciem **świadczenia antycypacyjnego**. Termin ten nawiązuje wyraźnie do występującego już w literaturze zagadnienia określanego jako antycypacyjne naruszenie umowy (z ang. *anticipatory breach of contract*)⁸ i jest adekwatny dlatego, że to właśnie przewidywanie, antycypowanie występowania określonego stanu rzeczy

⁷ Termin ten ma charakter projektujący i dlatego nie jest spotykany w literaturze.

⁸ W ramach tej instytucji funkcjonuje również dodany do Kodeksu cywilnego pod koniec 2014 r. art. 492¹, dający stronie umowy wzajemnej prawo do odstąpienia od niej w razie zapowiedzi niespełnienia świadczenia. Antycypowane w przyszłości zachowania mogą mieć zatem w prawie cywilnym istotne znaczenie prawne. Por. *M. Lemkowski*, Zapowiedź niespełnienia świadczenia (*protestatio*) jako podstawa odstąpienia od umowy wzajemnej, MoP 2015, Nr 1, s. 9; *A. Olejniczak*, Ustawowe prawo odstąpienia od umowy na podstawie art. 492¹ KC, Rej. 2015, Nr 8, s. 9–26; *tenże*, Anticipatory breach of contract according to article 492¹ of the Civil Code, *Ius Novum* 2015, Nr 2, s. 73. Z kolei pojęcie *anticipatory performance* tłumaczone jest także niekiedy jako świadczenie uprzedzające – por. *M. Spyra*, Przedkontraktowe inwestycje specyficzne w reżimie odpowiedzialności przedkontraktowej, Warszawa 2014, s. 337.

jest podstawowym elementem skłaniającym podmiot prawa cywilnego do dokonania przedświadczenia.

Problemów prawnych podlegających rozstrzygnięciu w związku z przedświadczeniem nie sposób w tym miejscu szerzej nawet tylko zasygnalizować; nie ma zresztą takiej potrzeby. Można nadmienić jedynie, że przedświadczenie może mieć charakter umowy albo pozaumowny, przy czym bardzo często przesądzenie, z którym jego rodzajem mamy do czynienia *in concreto*, nie będzie wcale zadaniem łatwym. A jest to konieczne, ponieważ reżim prawny każdego z nich jest inny (zwłaszcza do chwili tzw. upadku przedświadczenia) i wymagać będzie odrębnych badań. Charakterystyki wymaga z całą pewnością określenie źródeł i przyczyn przedświadczenia, sytuacji prawnej stron w okresie pomiędzy przedświadczeniem a powstaniem albo niepowstaniem zobowiązania, skutków prawnych zawiązania się bądź niedojścia do skutku stosunku obligacyjnego dla spełnionego już świadczenia (upadku przedświadczenia).

Układ pracy, składającej się z siedmiu rozdziałów, zdeterminowany jest przyjęciem jako zasadniczego dla prowadzonych badań podziału przedświadczenia na umowne i pozaumowne. Dwa pierwsze rozdziały stanowią wprowadzenie do problematyki przedświadczenia. Już na samym początku, w rozdziale I, przedstawione zostały stany faktyczne, w których zachodzi uzasadnione podejrzenie występowania przedświadczenia. Określono wstępnie środowisko prawne przedświadczenia, czyli te obszary stosunków cywilnoprawnych, w których pojawianie się tej instytucji jest najbardziej prawdopodobne. Świadczenie antycypacyjne zostało porównane z innymi, podobnymi instrumentami prawnymi. Dokonano przeglądu źródeł prawa i przedstawiono w zarysie rozwiązania systemu *common law*, dlatego, że w zakresie bezpodstawnego wzbogacenia odróżnia się ono znacząco od rozwiązań prawa kontynentalnego⁹. W rozdziale II natomiast ukazane zostały rodzaje przedświadczenia oraz podjęto próbę określenia funkcji, jakie ta instytucja pełni w obrocie prawnym.

Kolejne rozdziały, tj. III, IV i V dotyczą przedświadczenia umownego. Rozdział III poświęcony został umowie o przedświadczenie – podejmuje problematykę charakteru prawnego tej umowy, jej formy, treści, wykonania i skutków naruszenia, zakończenia i przedawnienia roszczeń zeń wynikających. W rozdziale IV zbadano wpływ powstania spodziewanego zobowiązania na istniejący stosunek prawny, a w rozdziale V przedstawione zostały skutki prawne upadku przedświadczenia.

Następny rozdział – VI – poświęcony został w całości przedświadczeniu pozaumownemu. Duży nacisk w tych rozważaniach położony został na szczególne rozwiązania prawa konsumenckiego, z uwagi na to, że świadczenie antycypacyjne w tym ob-

⁹ Por. P. Mostowik (Bezpodstawne wzbogacenie, s. 32) oraz P. Książak (Bezpodstawne wzbogacenie, Art. 405–414 KC. Komentarz, Warszawa 2007, s. 13–29), którzy przedstawiają szeroki przegląd rozwiązań innych systemów (m.in. niemieckiego, austriackiego, szwajcarskiego, francuskiego, anglosaskiego z zakresu bezpodstawnego wzbogacenia i nienależnego świadczenia – s. 53 i nast.).

szarze posiada własną, odrębną regulację prawną i to nie tylko w prawie krajowym, ale także wspólnotowym.

W rozdziale VII podjęto próbę zidentyfikowania ryzyka prawnego wiążącego się z wykorzystywaniem w obrocie instytucji przedświadczenia, przy czym analiza ta prowadzona jest z szerszej perspektywy niż tylko z uwzględnieniem interesu stron stosunku przedświadczenia.

Na samym końcu syntetycznie zaprezentowano główne wnioski pracy, sformułowane w formie tez stanowiących najważniejsze poczynione ustalenia badawcze.

Stan prawny, literaturę i orzecznictwo uwzględniono na dzień 1.9.2016 r.

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

BGB	Kodeks cywilny niemiecki z 1.1.1900 r. (<i>Bürgerliches Gesetzbuch</i>)
dyrektywa 97/7/WE	dyrektywa 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 20.5. 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość (Dz.Urz. UE L Nr 144, s. 19 ze zm.)
dyrektywa 2011/83/WE	dyrektywa 2011/83/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 25.10.2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/ EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.Urz. UE L Nr 304, s. 64 ze zm.)
dyrektywa	2005/29/WE dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.5.2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady („Dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych”) (Dz.Urz. UE L Nr 149, s. 22)
GospNierU	ustawa z 21.8.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1774 ze zm.)
GospNierRolU	ustawa z 19.10.1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1491)
KC	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 380 zm.)
KPC	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1822 ze zm.)